

МИЛАН МИЦИЋ

МАЛА ПОЕМА О БЕЗДУШНОСТИ

1.

Стева Лутин, снајдер из Иланце, 2. априла 1919. године у једанаест часова дошао је припит из радње, где је пио *мало ракије*, и појео пун лонац чорбе са флекуцама. Жена Ката отишла је код комшинице, а деца су се играла на сокаку.

Ди је чорба?, викала је Ката када се вратила и гледала га подзриво испод ока.

Стева Лутин тако је деци појео ручак.

Деца су вриштала, њих петоро *све мали*; Стевану је било тешко, врло тешко, шетао је по авлији, мучио сако на себи, откопчао кошуљу, чешао се по длакавим грудима, ходао у круг као веома учен коњ, отишао иза сламе, избљувао из себе чорбу са флекуцама и узео кључ за нужник да се њиме убије.

(Немаштина душе витлала је у Стеви, престрављена живина трчала је око њега, Стева се гризао, гризао и покушао да се убије, али предомислио се у задњи час.)

Ойеји деци чорбу велики је њрех, мислио је. *Имаћу цео живоји врло цењене ране на души. Али морам да живим збој њих, збој деце.*

Да зарадим за чорбу.

После поменуते одлуке вратио се у кућу и истукао децу танком шибом.

2.

Пред Божић 1919. године, Омер Маришеску, звани *Зумбул*, из Кумана зајмио је паре од Мике Капамацина који се вратио из Америке где је радио у Акрону, Охајо.

Зумбул Маришеску пред крчком заклео се зајмодавцу да ће *враћити новце до Ускрса* и умрио оба тела у дато обећање.

Мика га је погледао важно, као *Американац* и човек који је видео света, и сладећи се сопственом спорошћу рекао:

Да имаш за Бадње вече и Божић.

Враћитићеш; видим да ти образ сија ко електрична централа.

Прошло је шест месеци а Зумбул Маришеску није вратио паре. Хтео је, али није му се дало. Зајмодавца је виђао на улици, у крчми, пред црквом.

(Кад год би га видео, пролазили би му телом жмарци поштења.)

Омер Маришеску био је поштен човек.

Понекад би му се учинило као да га мало напушта душа, али ју је враћао брзо енергичним покретом руке.

3.

Крста Јанчкикин, надничар из Кларије, упослио се у животу да постане швалер.

Научио је да се користи пијанством латице и жудњом ране на женској души.

Тако је било пре рата, тако у његово време, а тако и те 1919. године.

Пред одлазак на фронт у Галицији, у болницу у Лавову на лечењу, па и у заробљеништву у Русији, Крста Јанчкикин задовољио је многе жене.

Све су користиле његову слабост гледајући у њу као у рупу.

(Мала полна болест била је цена нареченог живота и Крста јој је праштао јер то је била мала невоља у односу на, рецимо, живот без жена.)

По повратку из рата *ићешио* је удовице својих другова.

Заиграла би у њему љубав, потом мало уморне светлости, сужен поглед, десет реченица и – ето.

Пре него што би ушао у њихове мале куће од *набоја* на крају села и стао пред неком од авлијских капија из њега би истрчала душа. Без речи ју је ловио качкетом, обуздавао лет, припитомљавао и враћао у себе.

Крао је женске осмехе из ваздуха на крају села и стављао их на лице.

Постјоје лаки људи, мислио је.

Тај сам.

4.

Паљо Немчек вратио се пијан 4. априла 1919. године из Русије, из рата, у Падину.

Када је мобилисан у војску 13. августа 1914. године, напио се и потрудио се да се више не отрezni.

Живот и рат, и сопствени умор крај пруга, поља и река утапао је у алкохол.

Паљо је живео живот у доба туге. Фино оздрављење од живота ни преко ракије и вина није долазило.

Само је цвилило време, загрижена смрт и неисцрпно ћутање над њом.

(Кућу од *набоја* на крају села затекао је празну и обраслу у коров и шибље. Отац и мајка пред крај рата умрли су од *шпанске грознице*.)

Паљо Грнча 18. маја 1919. године у кућу Паљо Немчека, док је овај надничео у селу, однео је следеће ствари и сакрио их за рог на тавану: *листич Гласа слободе, књиу њесама А. Тајаковској, њисмо из Сенј Луиса на словачком, корице књије Карла Маркса, руски њројлас војнику, карикајтуру слику Пирамида кайијализма, карју са сликом др Виљема Лијкнехта, књиу Крви њвожђе и њлакај Гласај њројив рајна за комунизам.*

Бољшевик Грнча био је поносан на радњу коју је учинио. Паљо Немчеку те вечери однео је флашу ракије, комад хлеба и комад сланине.

Чизме Грнче Паља нису носиле стид док су ходале ка кући Немчека.

5.

Мића Папкеричан, ратар из Неузине, као заробљеник у Русији, почетком 1918. године купио је поштење на пијаци поштења коју су организовали бољшевици у Ташкенту, у Узбекистану.

Пошто је од бољшевика добио писмену потврду о поштењу Мића Папкеричан крајем 1918. године, вратио се у Банат као један од најпоштенијих људи.

Као такав затражио је да се сва земља богаташа издели сељацима иначе *омча и мейак*.

Са имања Јагодића у Старом Лецу узео је сејачицу, са велепоседа Дунђерских у Хајдучици кобилу, а са имања Јулије Чавоши у Великој Греди каруце.

Јануара 1919. године свратио је на имања наоружан пиштољем марке *најан* и показао уредно потврду о поштењу коју су му издали бољшевици.

Управитељи имања погледали су потврду, а потом њега преко наочара, климнули главом и издали све што је тражио.

6.

У коцкарској партији, у гостионици *Балајтон* у Скореновцу Лацика Дароши тројици младића, чије су мајке биле удовице, узео је паре, шешире и одела, коње и њиве и сребрене сатове са угравираним локомотивама и ветрењачама што су им оставили погинули очеви.

У Русији, у заробљеништву, у граду Перму, научио је *картићање* у новце од једног козака који се звао Пјотр Владиморович Бурјак. Ласло Дароши *држао му је руку* у дугим коцкарским биткама у задимљеним крчмама града Перма, а козак му је давао две трећине зарађених новаца јер *чувао се обиља* како је говорио.

Три дана и три ноћи Лацика Дароши није спавао, а када је заспао у сумрак 3. августа 1919. године наслагало се у њему више снова.

У једном сну гањао га је у ноћи дан; он је зарађивао новце бежањем; из човека у сну гледала су га више од два ока.

7.

Због *ујале меса око једној зуба* Леонарду Валцеру, чиновнику из Шарлавила отекао је образ.

У чиновнику Валцеру шаренила би се радост да није било тог приметног детаља.

Додуше, Леонард Валцер, упркос свом презимену, никада није нешто био ни вољан ни способан за плес, али је свој животни оптимизам изражавао на друге начине: обилно јело и пиће редовно, коцка и жене повремено.

Све то ван посла. Али, на послу, поготово после *промене империја* у јесен 1918. године чиновник Валцер опонашао је зид. Није претерано био на услузи странкама; његова увређена рука мало шта је написала.

Леонард Валцер непрекидно је седео у канцеларији на дрвеној столици укоченог и хладног лица, одметнут од кретања, и смишљао шта ће за ручак.

Само добронамерна странка могла је да га покрене. Да му скине прашину са нерава.

(Да га благослови неким поклоном који неће осиромашити странку али ће обрадовити господина Валцера.

Радосне поправке вршили су поклони у животу шарлавилског чиновника.)

На дарове, после учињене услуге, заборављали су и дародавац и даровани.

Да се не вређају међусобно памћењем.

8.

Почетком 1919. године дошао је из рата, из Русије, кући у *Ђорави сокак* у Фердину, Ђура Шушуљев. На рамену носио је озбиљну рупу од метка а у души чисто дисање и задовољство што је жив.

Са њим, из Русије, стигла је и његова жена Дарја Петровна. Била је висока, плавокоса и плавоока, издуженијег лика попут чапље јер је ваљда и свет из којег је долазила био издуженији од Баната.

Лепо се се гледали Ђура Шушуљев и Дарја Петровна и пуштали из тела сочне уздахе. Када би се Ђура мало одмакао она би му погледом слала чежњиве понуде.

Ђурини родитељи мајка Ружа и отац Сава изашли су да их поздраве.

И Ђурина жена Мара Шушуљев са двоје деце.

9.

Неочекивано 27. фебруара 1919. године Трајан Унгуран вратио се из *Великој раџи*. Његов пролазак *Великим сокаком* прочистио је тишину јер није се баш дешавало често да се покојник врати кући.

Трајан је званично преминуо у краковској болници и 26. октобра 1916. године његовој жени Јоани Унгуран стигла је тужна вест. Млада жена пала је у несвест, а потом ожалила мужа по реду не жалећи новац, сузу и храну.

Дана 18. августа 1917. године спојила се Јоана Унгуран са незрелим младићем Мирчом Попеску и почела да живи са њим у љубави и пажњи. Сваки трен љубавници су користили да се сретну, загреју промрзли минут и распореде страствене украсе једно другом на телу.

По Великом Торку причало се да Јоана не зна шта да ради јер покојник који једном умре не може да умре опет.

Свакога дана Јоана је давала мужу нешто отрова у воду и храну. Није хтела да га убије већ само да га разболи.

Мало. Ако је могуће.

10.

На вашару у Старчеву 26. септембра 1919. године Златоја Шуљба из Омољице добио је дар међу ребра: нож.

Под шатром пио је вино, јер је продао коња, и свирала је тамбурашка банда Ђурице Савина – Предиша.

Било је много весело, сви присутни имали су новце, бацали су их музици; Јоца Исаков из Баранде онако ситан играо је на бурету.

У једна трен устао је мали, кочоперан и бркат човек, а касније се сазнало да је то Жарко Божјак из Идвора и одржао *згравицу за бес* како је рекао псујући гостима мајку, и крчмару, и тамбурашима, и новцима, и шатри, и коњима привезаним испред шатре, и сунцу што пржи, и киши које нема.

Потом је настала туча, није се знало ко кога удара, радиле су песнице, дрвене ноге од столова, левче донесене посебно за ту прилику.

(Чешане су свим и свачим главе и ребра принесене од својих власника на вашар тим поводом.)

Из тог упозорења, што га је изрекао Жарко Божјак, изашли су сви живи сем – Златоја Шуљбе.

11.

Како је у пролеће 1920. године у Банату настао до тада непознат посао то са сигурношћу нико није знао. Касније су се шириле вести о почетку новог занимања, али непоуздане што су се ругале истини и здравом разуму.

Ипак, временом је народ, а каснији и историци који се баве сумњивим чином препричавања прошлости, именовали двојицу људи, у два међусобно удаљена банатска села што су независно један од другог патентирали нови занат.

(Који је уочио слабост света у којем се живело у простору и времену и начин на који су се недостаци могли решити, а људи и народи ојачати.)

То су били Веља Грчки кнез села Уљме и Света Пећкаров пустош, разбојник и убојица из села Меленаца.

Њих двојица тек касније су се упознали, али у почетку нису исказали жељу да сазнају нешто више један о другом. Веља Грчки у селу био је познат по томе што није имао изражену знатижељу као већина његових сељана и што је у сумрак, када се мешају дан и ноћ, једва примећивао облике.

Света Пећкаров у Меленцима и Турском Бечеју сокаком, док је пролазио, бацао је одрасле испљувке, али му то нико није замерао

и доживљавао као значење увреде јер је толико задужио тај крај да су му мештани све праштали.

12.

13. априла 1920. године кнез Веља Грчки позвао је у општинску кућу познатог пустахију из села Тозу Говедарова на разговор. Истог дана, у општинску зграду у Меленцима закорачио је Света Пећкаров и закуцао на врата кнеза Аце Дињашева.

Био је светао пролетњи дан; у њему је обитавало непомично сагласје и корпа хармоније.

Даном се шепурио смисао.

Сва четири човека у једном трену имали су попречну буљавост, а да то нико није приметио.

13.

Веља Грчки и Света Пећкаров предложили су својим саговорницима исту ствар. Веља је Този Говедарову рекао да се у селу *толико бездушности* намножило да се *више не може живети*. *Нећо да у селу буде једини он место свих бездушан и то јавно и за оштинске новце, а поштен свет да живи и ради у миру.*

Света Пећкаров Аци Дињашеву рекао је следеће: *Доста је било зла и бездушности и у селу и у целом крају. Ја сам убио човека, робијао, харао и варао. Плаћите ми и ја ћу бити бездушан за све и место свих у селу, а и шире. Можете ми дајте пређујам, можете исплаћити у живицу и сланини. Примам иакође јаја, сир и ракију дудовачу. Али да буде редовно.*

14.

Света Пећкаров будио се радостан и лежећи затворених очију шетао по приватној бездушности.

Умивао се код бунара и бријао гледајући рошаво лице у комаду сломљеног огледала. Пекао је јаја са сланином и јео са топлим комадом хлеба које су комшије остављале на смену у чистој крпи на прагу.

Навлачио је, попут кошуље, свој најбездушнији поглед и излазио на улицу. Пролазио је онако бездушан *Великим сокаком*, па шетао *Шућавим сокаком* и залазио у *Гушчији шор*. *Добар дан чика-Светио!*, јављала су се деца, жене су га радосно поздрављале, а мушкарци скидали шешире у знак поздрава и поштовања.

Света их је безмилосно и презриво посматрао.
(То је био користан презир и драгоценост бездушност која њих ослобађа и чисти и корак им чини смисленијим и срећнијим.)

15.

Забушава овај Тоза, а њошћено ја њлаћам два месеца касније мислио је Веља Грчки. Одене очи у бездушности, шејта, али кад види жене, насмеје се, насмеју се и оне и њродуже.

Квари договор и њосао. Ускрајћу му новце за следећи месец. Њејова бездушности мора бићи њосијана, сирћљива и јака да удара њо народу и да ја ослобађа.

Појућ њљуска здравља.

16.

Света Пећкаров и Тоза Говедаров награђени су *Повељом за хвалности* у кабинету Министра правосуђа Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Драгише Јовановића 14. септембра 1921. године.

Први пут срели су се у кабинету министра.

Имали су прилике да на значајном месту упознају колеге из свих крајева Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Одмерили су један другог својим најбездушнијим погледом, а потом праснули у смех.

17.

На салашу Димињескови између Идвора, Сакула и Фаркажди на 26. маја 1921. године почела је са радом *Академија бездушних* што је окупљала људе у Банату који су, тих година, зарађивали од сопствене бездушности.

У месец дана активности размењивали су сопствена *бездушна искућва* и причали о *бездушној њракси* у својим срединама.

Од Свете Пећкарова, угледаног предавача, учили су како да се набездушније понашају, а да не увреде и како *да бездушно њлеге, али њако да њо личи на њодвић безумља.*

Тоза Говедаров учио их је како да преговарају са послодавцем, да подигну цену сопственој бездушности и да се суоче за *бездушницима-амайтерима* што без дозволе улазе у њихов посао и бивају бездушни тајно, *њо кућама.*

Последње недеље наставе на *Академији бездушних* учесници скупа одлазили су преко Дунава у казнионицу *Забела* код Пожаревца

где су записивали најновија искуства у свеске на којима је писало:
Академији бездушних.

Тоза и Света варили су досаду док су слушали приче затвореника.

18.

Света Пећкаров доживео је дубоку старост. После 1945. године нове комунистичке власти забраниле су му да ради, укинуле прогласом бездушност, све људе прогласиле срећним, а његов син Тода Пећкаров за нове власти *шојао* је људе док не признају да су срећни што је Света осуђивао и није довољно разумео.

Пред смрт 25. августа 1960. године Света је мислио: *Када смо Тоза Говедаров и ја њочели да радимо овај њосао, изгледало је као да је Банати ушао у хаос. Зауставили смо сваку врсџу нереда и народ није морао да њризе дуџу ако би неки њрех учинио.*

Зар је нама било лако да све њрехове свеџа носимо на дуџи. Ни Тоза ни ја, ни друџе колеџе никакву њензију нисмо добили, а часно смо радили њосао.

19.

Света Пећкаров преминуо је тог 25. августа 1960. године у два сата поподне, по великој врућини када су кокошке у авлији тражиле хлад.

20.

Сину Тоди Пећкарову, пред смрт, упутио је свој најбездушнији поглед, али син га није приметио.